

УДК 338.23(477):504(045)

О. В. Балуюва,
д. е. н., доцент, профектор з наукової роботи,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь
А. С. Кумачова,
здобувач, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ "ЗЕЛЕНОЇ" ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ЗМІН

O. Balueva,
Doctor in Economic Sciences, assistant professor,
Pro-rector on scientific work, Donetsk State University of Management, Mariupol
A. Kumachyova,
applicant, Donetsk State University of Management, Mariupol

FEATURES OF A COMPREHENSIVE STATE POLICY OF "GREEN" ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE IN TERMS OF SYSTEM CHANGES

У статті обгрунтовано зв'язок процесу трансформації економіки країни, що розвивається, з процесом переходу до сталого господарювання через формування державної політики розвитку "зеленої" економіки. Надано характеристику загальній економічній ситуації, що склалась на сьогоднішній день в Україні. Доведено, що скорочення енергоспоживання та викидів парникових газів обумовлені не ефективною державною політикою, а кризовими обставинами та втраченою контролю над частиною території країни. Проаналізовано сучасну державну політику на предмет розвитку концепції "зеленої" економіки в Україні. Визначено та представлено стратегічний комплекс державної політики формування "зеленої" економіки. Сформульовано основні проблеми формування комплексної державної політики розвитку "зеленої" економіки, серед яких основними є низька інтеграція концепції "зеленої" економіки в секторальну політику країни та відсутність єдиного системного підходу щодо формування політики розвитку "зеленої" економіки в Україні.

The article grounds the relationship between the developing economy transformation process and the process of transition to sustainable management by the state policy of "green" economy; characterizes the current economic situation in Ukraine; proves that reduce energy consumption and greenhouse gas emissions caused by inefficient public policy and crisis circumstances and loss of control over a part of the country; analyzes the current government policy in terms of the concept of "green" economy in Ukraine; determines and presents strategic complex of public policy formation of "green" economy; formulates the basic problems of the forming complex state policy of the "green" economy, that's including the low integration of "green" economy in the sectoral policy of the country and the absence of single system approach for policy development of "green" economy in Ukraine.

Ключові слова: "зелена" економіка, державна політика, сталий розвиток, трансформація, енергоефективність.

Key words: "green" economy, public policy, sustainable development, transformation, energy efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ В ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Сталий розвиток на сьогоднішній день є цільовим орієнтиром для будь-якої країни світу. Протириччя,

пов'язані із переходом до сталого розвитку проявляються у тому, що з одного боку країни, що розвиваються, для підвищення рівня економічного та соціального розвитку мають нарощувати темпи промислово-

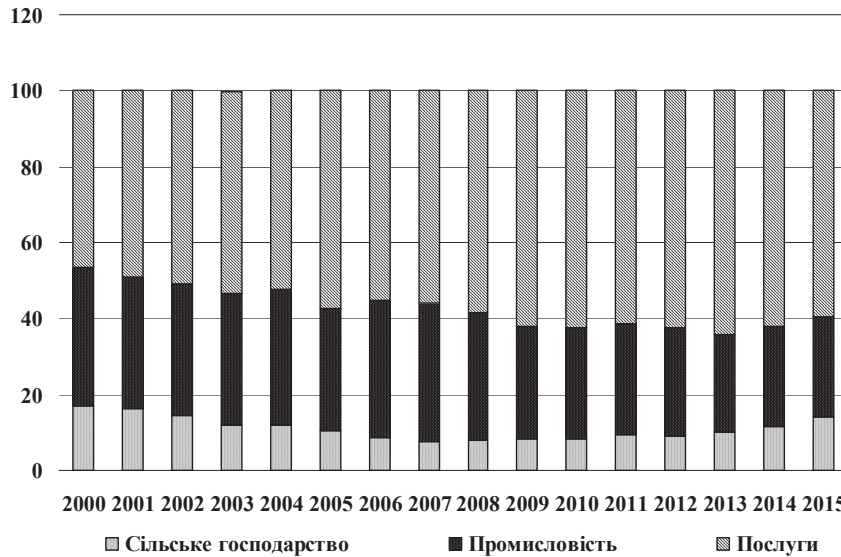

Рис. 1. Додана вартість за секторами економіки, % до ВВП

го виробництва та збільшувати обсяги реалізованої продукції, а з іншого — виробництво та споживання призводять до виснаження оточуючого середовища, забруднення, зміни клімату. В цих умовах саме розробка державної політики розвитку "зеленої" економіки та її реалізація є практичним інструментом для досягнення цілей сталого розвитку, який з урахуванням економічної ситуації кожної окремої країни та традицій державного управління здатен забезпечити логічний, поступовий та обґрунтований шлях переходу до сталого розвитку.

У процесі розробки державної політики розвитку "зеленої" економіки кожна країна зіштовхується з необхідністю вирішення специфічного комплексу проблем і на цьому етапі від того, як швидко та ґрунтовно вони будуть вирішені, залежить успіх та перспективи досягнення цілей сталого розвитку. Для України актуальність питання формування державної політики розвитку "зеленої" економіки нерозривно пов'язана зі структурними змінами та кризовими явищами, які мають місце на сьогоднішній день, тому її розбудова має відбуватись у контексті сучасних трансформаційних реформ, обумовлених часом та зобов'язаннями України, які вона взяла на себе із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема формування державної політики сталого розвитку та, зокрема, "зеленої" економіки як інструмента його реалізації, окреслена у дослідженнях таких вітчизняних вчених, як А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, О.О. Молдован, Д.В. Ляпін, Я.А. Жаліло [10], В.М. Геєць, А.І. Даниленко, М.Г. Жулинський, Ю.А. Левенець, Е.М. Лібановаї, О.С. Онищенко [9], а також Б.В. Буркинський, О.В. Балусєва, Т.К. Кваша, Л.А. Мусіна, В.Г. Потапенко та багато інших. На законодавчому рівні концепція "зеленої" економіки окреслена у ряді нормативно-правових актів, серед яких Закони України, Стратегія сталого розвитку "Україна-2020", Розпорядження Кабінету Міністрів України, зокрема, "Про схвален-

ня Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013—2016 роки" [11]. При цьому комплексної державної політики щодо розвитку "зеленої" економіки в Україні на сьогоднішній день не вироблено, стратегія сталого розвитку країни носить декларативний характер, що ускладнює її практичне виконання.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану, особливостей та проблем формування комплексної державної політики розвитку "зеленої" економіки в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Трансформація вітчизняної економічної системи протягом останніх років відбувається у проміжки часу між кризовими періодами, які проявляться у короткостроковій перспективі та є результатом як зовнішніх, так і внутрішніх коливань. У цих умовах перманентно актуальним є питання вироблення одностайної, адаптивної та гнучкої системи державного управління, здатної часно та адекватно реагувати на "подразники". При цьому із підписанням Декларації Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку у 1992 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо подальшого розвитку на засадах стійкості та захисту оточуючого середовища.

Стійким може бути тільки такий суспільний розвиток, який спирається на конкурентоспроможну економіку; розвинений внутрішній ринок; національний виробничий комплекс, що всебічно використовує потенціал транснаціонального капіталу і гарантує економічну безпеку країни; збалансовану соціальну структуру та ефективну політичну систему [9, с. 9].

У ході Конференції ООН зі сталого розвитку 2012 р. ("Ріо +20") практичним механізмом реалізації цілей сталого розвитку було проголошено концепцію "зе-

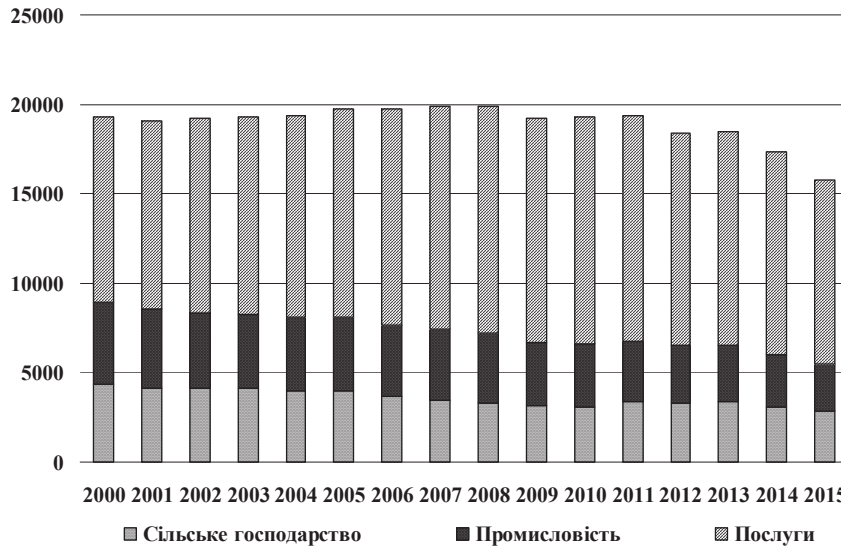

Рис. 2. Зайнятість населення у розрізі секторів економіки, тис. осіб

леної" економіки. Можна вважати, що з цього моменту почалась активізація урядів країн щодо розбудови засад "зеленої" економіки і на сьогоднішній день можна оцінити певні результати. При цьому в Україні все ще відсутній системний підхід до впровадження цієї концепції, не дивлячись на актуальність цього питання.

Тому перш, ніж оцінити ступінь "озеленення" вітчизняної економіки, необхідно дати характеристику загальній економічній ситуації, що склалась у країні на сьогоднішній день.

Аналіз стану та розвитку сучасної секторальної структури економіки України дозволяє констатувати значні структурні дисбаланси. Зокрема понад дві третини обсягу промислового виробництва припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. У той час як частка машинобудування у структурі промисловості є у 2—3 рази нижчою за рівень, що мають розвинуті країни, що не дозволяє галузі стати лідером інноваційно-інвестиційного розвитку економіки [10, с. 8].

За останні п'ять років (2010—2015 рр.) частка сільського господарства у структурі ВВП України збільшилась майже у двічі з 7,5 % у 2010 році до 12 % у 2015 році, частка добувної промисловості залишалась майже на тому ж самому рівні — близько 5 %, а частка переробної промисловості суттєво зменшилась з 31,6% у 2010 році до 12 % у 2015 році (рис. 1).

Такі тенденції загалом відповідають ситуації, яка склалась у країнах світу з економікою, що розвивається, коли за останнє десятиріччя частка сільського господарства збільшилась до рівня близько 10 %, частка виробництва — від 40 % до 50 %, а частка послуг — від 50 % до 70 %. Цей тезис підтверджується даними Конференції ООН із розвитку та торгівлі (UNCTAD) [2] та Всесвітнього банку [4] щодо місця сільського господарства, виробництва та сфери послуг у загальній структурі ВВП.

Соціально-економічне значення кожного окремого сектору може бути визначено чисельністю зайнятих. Так, за даними Держкомстату [8] з 2011 року кількість зайнятого населення у промисловості та сільському господарстві майже вирівнялась і склала 16,5 % та 16,8 % відповідно. До 2011 р. кількість зайнятих переважала у промисловості: від майже 23 % у 2000 р. до 17 % у 2010 р., а з 2011 р. — у сільському господарстві і продовжує зростати: від 16,2 % у 2012 р. до 15,65 % у 2015 р. Що стосується зайнятості у сфері послуг, то після фінансової кризи 2008 р., коли було зафіксовано падіння більш ніж на 5 %, вона продовжує охоплювати понад 50 % всього працездатного населення та зростає, склавши у 2015 р. понад 60 % і це на фоні скорочення загальної кількості зайнятого населення приблизно на 9 % у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. (рис. 2).

Рис. 3. Динаміка та тренди викидів основних парникових газів, тис. т

Таблиця 1. Стратегічний комплекс державної політики формування "зеленої" економіки

Первинний документ	Інструмент реалізації	Тип	Цільові орієнтири
Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони	Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу	регуляторний, правовий	інституційне та нормативно-правове поле
	План імплементації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом	регуляторний, планування, стимулюючий, правовий	управління довкіллям, інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики, поступового наближення вітчизняного законодавства до законодавства ЄС
Державна програма розвитку внутрішнього виробництва	Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року	планування, стимулюючий, інвестиційний	енергоефективність виробництва, формування енергоекологічного ринку, стимулювання використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року	планування, стимулюючий	державна підтримка та стимулювання суб'єктів господарювання, посилення екологічного управління в системі державного управління України
	Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки	планування, стимулюючий, фінансовий, інвестиційний,	інтеграція екологічної політики, інтегроване екологічне управління
	Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки	планування, інвестиційний	збалансоване використання біологічних ресурсів у господарській діяльності
Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату»	Порядок розгляду, схвалення і реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій та пропозицій щодо здійснення заходів, пов'язаних з реалізацією таких проектів і виконанням зобов'язань сторін Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату	стимулюючий, інвестиційний, правовий	міжнародна торгівля викидами
Закон України «Про ратифікацію кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату»			
Закони України «Про альтернативні види палива», «Про альтернативні джерела енергії»	Енергетична стратегія України на період до 2030 року	планування, стимулюючий, інноваційний	збільшення частки використання альтернативних джерел енергії в Україні до 20% до 2020 року
	Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки	планування, стимулюючий, інвестиційний, фінансовий	оптимізація структури енергетичного балансу держави, у якому частка енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, мала становити у 2015 році не менш як 10%
	Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»	регуляторний, інноваційний, інвестиційний	реформа охорони здоров'я та програма енергонезалежності, система екологічної оцінки
Закон України «Про основи національної безпеки України»	Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»	стимулюючий, інноваційний	впровадження енергозберігаючих технологій, формування збалансованої системи природокористування, застосування сучасних екологічно безпечних ресурсозберігаючих технологій
Закон України «Про транспорт»	Транспортна стратегія України на період до 2020 року	стимулюючий, інноваційний	розвиток енергозберігаючих і екологічно безпечних видів транспорту

Споживання енергії є найвищим у секторі промисловості: протягом 2010—2014 рр. воно залишалося майже незмінним та складало понад 34 % від загальної суми споживання згідно з енергетичним балансом України [7], що є, зокрема, одним із найвищих у Європі.

За даними Моніторингу енергоефективності в Україні [6] у 2014 році кінцеве споживання енергоресурсів у промисловості скоротилося на 2 372 тис. тне і склало 22 498 тис. тне. Визначальним фактором такого значного зниження енергоспоживання стали структурні зміни пов'язані з початком військових дій на Донбасі та анексією Криму. За їх відсутності гіпотетичне енергоспоживання промисловості в 2014 р. було б на 11,8 в. п. вище ніж значення, зафіксоване офіційною статистикою.

Відповідно, зафіксоване статистикою [5] різке скорочення викидів діоксиду вуглецю у 2014 р. (на 20,5 % у порівнянні з 2013 р.), також обумовлене початком військових дій на Донбасі та анексією Криму, оскільки у 2012 та 2013 рр. скорочення викидів відбувалось не більш ніж на 2 %, а до 2012 р. обсяг викидів зростав випереджаючими темпами. Така ж тенденція простежується і щодо викидів оксиду азоту (N₂O) — зростання у 2013 р. на 5,5 % у порівнянні з 2012 р. та скорочення у 2014 р. на 14,7 % та у 2015 р. на 17,9 %; та викидів метану — зростання у 2013 р. на 3,8 % у порівнянні з 2012 р. та скорочення у 2014 р. на 36,6 % та у 2015 р. на 11,5 % (рис. 3).

Як видно з рисунка 3, за усіма видами викидів парникових газів лінія тренду значно відрізняється від фактичних показників 2014 та 2015 рр. У цих умо-

вах висновки про скорочення викидів є не об'єктивними, оскільки обумовлені не ефективною державною політикою щодо скорочення викидів, а кризовими обставинами та втратою контролю, в т.ч. статистичного, над частиною території країни, на яку припадало більш ніж 20 % промислового виробництва на кінець 2013 року.

Схожа ситуація виникає при зверненні до показників, які розроблені провідним міжнародними організаціями для оцінки успішності екологічної державної політики.

Так, за індексом екологічної ефективності (Environmental Performance Index) [3], який було розроблено Центром екологічної політики та права при Єльському університеті спільно з Колумбійським університетом і Всесвітнім економічним форумом з метою ранжування продуктивність країн за двома високоріоритетними областями — охороною здоров'я людей та захистом екосистем, у 2016 р. Україна посіла 44 місце, демонструючи покращення на більш ніж 25 % за останнє десятиріччя, що відбулось здебільшого за рахунок підвищення ефективності очищення стічних вод, покращення азотистого балансу, підвищення якості повітря та зменшення його забруднення (зокрема, діоксидом сірки від стаціонарних джерел на 26,4 %), при цьому у 2014 році Україна займала 95 місце, покращивши свої позиції за той самий період на 5,44 %.

Аналогічну ситуацію бачимо, аналізуючи Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index) [1], який було розроблено Програмою розвитку ООН для оцінки ступеню підвищення людського добробуту. За підсумками 2014 р. Україна знаходилась на 81 місці з поміж 188 країн світу та входила у групу країн з високим рівнем розвитку. Починаючи з 2010 р. відбувається повільне, зростання цього показника для України, проте темпи скорочуються: у 2011 р. приріст складав +0,006 пунктів, у 2012 — 0,005 пунктів у 2013 — 0,003 пункти, а у 2014 — на 0,001 пункт, що пояснюється скороченням ВВП на душу населення: у 2011 р. приріст ВВП складав +4,5 %, у 2012 р. — +1,1 %, у 2013 р. — +0,22 %, у 2014 р. — -0,26 %.

У цих умовах доцільно проаналізувати розроблені та впроваджені урядом політичні механізми та інструменти, які створюють безпосереднє підґрунтя для розвитку концепції "зеленої" економіки та їх відповідність економічній ситуації в Україні.

Державну політику розвитку концепції "зеленої" економіки в Україні слід розділити за напрямками:

1. Міжнародні зобов'язання та ратифікація.
2. Загальні нормативно-правові акти.
3. Стратегічний напрям.

Безпосереднє згадування концепції "зеленої" економіки міститься здебільшого у документах, пов'язаних із імплементацією Угоди з ЄС, у листі ООН щодо підтримки Платформи "зеленої" промисловості, Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва, а також Постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Технічного регламенту з екологічного маркування", де визначено поняття "зеленої" продукції, Законі України "Про електрое-

нергетику", Законі України "Про засади функціонування ринку електричної енергії України" та Розпорядженні Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", де визначається та описується "зелений" тариф, а також ряді нормативних документів у сфері екологічних ("зелених") інвестицій.

Зупинимось більш детально на останньому напрямі з метою оцінки ефективності стратегічного контексту державної політики розвитку "зеленої" економіки в Україні.

Визначення "зеленої" економіки наводиться у Стратегії залучення, виконання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013—2016 роки, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України [11], в якому зазначається, що "зелена" економіка — модель розвитку, яка базується на ефективному використанні матеріальних ресурсів, а також результатах наукових досліджень та екологічно орієнтованих інноваційних технологіях, сприянні діяльності бізнесу у сфері ресурсоефективного та екологічно безпечного виробництва. Її впровадження ув'язано в документі зі сталим виробництвом і споживанням, розмежуванням економічного зростання та запровадженням політики сприяння "зеленому" зростанню.

Отже, аналіз державної політики формування "зеленої" економіки дозволив систематизувати та представити її у вигляді комплексу (табл. 1).

Таким чином, державна політика України в певній мірі враховує наявний потужний ресурсний потенціал, проте якість державного управління дозволяє констатувати низьку інтеграцію концепції "зеленої" економіки в секторальну політику країни — основний акцент робиться на енергоефективності та переході на відновлювальні джерела енергії, залишаючи поза увагою питання розвитку "зеленого" бізнесу, впровадження сучасних інструментів екологічного управління, "зелених" інвестицій і т.д.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасні темпи глобалізації та інтеграції світових економік унеможливають абстрагування кожної окремої країни від відповідних тенденцій та викликів, до яких можна віднести концепцію сталого розвитку. Для країн, що розвиваються, такий виклик накладається на структурні зміни, що неминучі в процесі трансформації економіки. Для України характерні додаткові внутрішні проблеми, пов'язані із втратою контролю над частиною своєї території. Тому в цих умовах перед урядом стоїть актуальне та надскладне комплексне завдання — вирішення внутрішніх проблем, реалізація зобов'язань, передбачених Угодою з ЄС, сприяння трансформації національної економіки та спрямування розвитку країни стійким шляхом. Для вирішення цього завдання необхідним є формування державної політики розвитку "зеленої"

економіки як інструмента досягнення сталого розвитку, який з урахуванням усіх вимог здатен реагувати на зовнішні та внутрішні зміни таким чином, щоб забезпечувалась стабільність еколого-економічної ситуації в країні. При цьому доцільним вважається врахування при розробці даної політики проблеми тимчасової втрати контролю над частиною території, що має бути відображене в усіх документах стратегічного характеру. На сьогоднішній день спостерігається відсутність єдиного підходу щодо формування політики розвитку "зеленої" економіки України, низький ступінь інтеграції концепції "зеленої" економіки у галузеву політику, відсутність координації дій уряду щодо впровадження концепції "зеленої" економіки, обмеження проблемного поля питаннями енергоефективності. В процесі подальших досліджень обґрунтування потребує фінансове забезпечення реалізації державної політики розвитку "зеленої" економіки.

Література:

1. Briefing note for countries on the 2015 Human Development Report: Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/UKR.pdf
2. Gross domestic product: GDP by type of expenditure, VA by kind of economic activity, total and shares, annual, 1970—2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/wds/tableViewer/tableView.aspx?ReportId=95>
3. Hsu, A. et al. (2016), 2016 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale University. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://epi.yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report_opt.pdf
4. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/>
5. Викиди окремих забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря у 2012—2015 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Додонов Д. Моніторинг енергоефективності України 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bit.ly/2gSRDGh>
7. Енергетичний баланс України за 2014 рік (продуктовий) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/energ/en_bal_prod/arh_prod_2012.htm
8. Зайняте населення за видами економічної діяльності 2000—2012 рр. (КВЕД 2005). Зайняте населення за видами економічної діяльності 2012—2015 рр. (КВЕД 2010) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015. Національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
10. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, О.О. Молдован, Д.В. Ляпін [та ін.]; [за ред. Я.А. Жаліла]. — К.: НІСД, 2013. — 80 с.

11. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013—2016 роки" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80>

References:

1. UNDP (2015), "Briefing note for countries on the 2015 Human Development Report: Ukraine", available at: http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/UKR.pdf
2. UNCTAD (1970—2014), "Gross domestic product: GDP by type of expenditure, VA by kind of economic activity, total and shares, annual", available at: <http://unctadstat.unctad.org/wds/tableViewer/tableView.aspx?ReportId=95>
3. Hsu, A. et al. (2016), 2016 Environmental Performance Index. New Haven, CT: Yale University, available at: http://epi.yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report_opt.pdf
4. World Bank (2000—2015), "Featured indicators", available at: <http://data.worldbank.org/indicator/?tab=featured>
5. State Statistics Service of Ukraine (2012—2015), "Emissions of certain pollutants and carbon dioxide to the atmosphere", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 12 December 2016).
6. Dodonov, D. (2016), "Energy Efficiency Monitoring for Ukraine 2016", Monitory'ng energoefekty'vnosti Ukrayiny' 2016, available at: <http://bit.ly/2gSRDGh>
7. State Statistics Service of Ukraine (2014), "Energy balance of Ukraine 2014 (grocery)", available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/energ/en_bal_prod/arh_prod_2012.htm (Accessed 12 December 2016).
8. State Statistics Service of Ukraine (2000—2015), "Employment by economic activity 2000—2012 (NACE 2005). Employment by economic activity 2012—2015 years. (NACE 2010)", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 12 December 2016).
9. Geyecz', V.G. et al. (2010), Novy'j kurs: reformy v Ukrayini. 2010—2015 [New Deal: reform in Ukraine. 2010—2015], NVCz NBUV, Kyiv, Ukraine.
10. Pavlyuk, A.P. Pokry'shka, D.S. Moldovan, O.O. Lyapin, D.V. et al. (2013), "Priory'tety' investy'cijnoy polity'ky' v konteksti modernizaciyi ekonomiky' Ukrayiny'" [The priorities of investment policy in the context of the modernization of Ukraine's economy], NISD, Kyiv, Ukraine.
11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Strategy to attract, use and monitoring international technical assistance and cooperation with international financial institutions in 2013—2016 years"", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80> (Accessed 12 December 2016).

Стаття надійшла до редакції 19.12.2016 р.